

ΣΥΝΕΔΡΙΟ URBAN AUSTERITY: IMPACTS OF THE GLOBAL FINANCIAL CRISIS ON CITIES IN EUROPE, ΒΑΪΜΑΡΗ, ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2014

Μαρία Καραγιάννη¹, Ματίνα Καψάλη²

Αυτό που ξεκίνησε το 2007 ως κρίση ενυπόθηκων δανείων, συνεχίστηκε το 2008 ως διεθνής χρηματοπιστωτική κρίση και εντέλει μετατράπηκε σε κρίση δημόσιου χρέους από το 2010 και έπειτα. Σε όλες αυτές τις φάσεις, οι πόλεις βρέθηκαν στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος και αποτέλεσαν προνομιακά πεδία άσκησης νεοφιλελεύθερων πολιτικών, αλλά και ανάδυσης νέων κινημάτων και πρακτικών αντίστασης, αυτοοργάνωσης και αλληλεγγύης. Σε αυτό το πλαίσιο πραγματοποιήθηκε το Διεθνές Συνέδριο “*Urban Austerity: Impacts of the Global Financial Crisis on Cities in Europe*” στις 4-5 Δεκεμβρίου 2014 στο Bauhaus-Universität στην Βαϊμάρη της Γερμανίας. Το συνέδριο διοργανώθηκε από το Ινστιτούτο Ευρωπαϊκών Αστικών Σπουδών (Institute for European Urban Studies) του Bauhaus-Universität της Βαϊμάρης και το Ίδρυμα Hermann-Henselmann και χρηματοδοτήθηκε από το Ίδρυμα Ρόζα Λούξεμπουργκ.

Στόχος του συνεδρίου ήταν να προωθήσει μια διεπιστημονική συζήτηση, η οποία να εκθέτει τα σημερινά αστικά προβλήματα, να διερευνά την κοινωνική και αστική αναδιάρθρωση που εντάσσεται στο πλαίσιο των αστικών πολιτικών λιτότητας (austerity urbanism) και να εξερευνά τον ρόλο των κοινωνικών κινημάτων πόλης που αγωνίζονται για την ανάδειξη εναλλα-

κτικών τρόπων ζωής. Στο συνέδριο συμμετείχαν περίπου τριάντα νέοι ερευνητές/τριες, υποψήφιοι/ες διδάκτορες, ακαδημαϊκοί, επαγγελματίες και πολιτικοί/ες ακτιβιστές/στρίες, οι οποίοι/ες εστίασαν ιδιαίτερα στην περιοχή της Νότιας και Νοτιοανατολικής Ευρώπης, αλλά και σε πόλεις και χώρες της Κεντρικής και Βόρειας Ευρώπης. Εννέα έλληνες εισηγητές/τριες συμμετείχαν, οι οποίοι/ες προέρχονται από τα πεδία της γεωγραφίας, της αρχιτεκτονικής και της πολεοδομίας, ενώ οι παρουσιάσεις οργανώθηκαν σε ολομελειακές συζητήσεις (plenary sessions) και σε παράλληλες θεματικές συνεδριάσεις (parallel sessions). Και οι δύο ημέρες του συνεδρίου έκλεισαν με τις ομιλίες των κύριων ομιλητών.

Ειδικότερα, η πρώτη ημέρα του συνεδρίου ξεκίνησε με την ομιλία υποδοχής από τους διοργανωτές του συνεδρίου και στην συνέχεια με τις ομιλίες των Δημήτρη Πούλιου (ΕΜΠ, Αθήνα), Θάνου Ανδρίτσου (Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα) και Δήμητρας Σιατίτσα (ΕΜΠ, Αθήνα). Οι δύο πρώτοι ομιλητές εστίασαν στο πώς ο κυρίαρχος λόγος για τις αστικές πολιτικές στην Ελλάδα περιστρέφεται γύρω από την έννοια της «εξαίρεσης» και πώς η κρίση επηρεάζει τη χάραξη νεοφιλελεύθερων αστικών πολιτικών, δημιουργώντας ένα νέο μοντέλο χάραξης, εφαρμογής και μεταφοράς πολιτικών. Η δεύτερη ομιλήτρια εστίασε στο

1. Μαρία Καραγιάννη (Υπ. Διδάκτορας, Τμήμα Αρχιτεκτόνων, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, mkaragi@arch.auth.gr).

2. Ματίνα Καψάλη, (Υπ. Διδάκτορας, Τμήμα Αρχιτεκτόνων, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, skapsali@arch.auth.gr).

ζήτημα της κατοικίας την ίδια περίοδο στην Αθήνα, επισημαίνοντας ότι αρχίζει να αναδύεται ένα νέο θεσμικό πλαίσιο το οποίο περιστρέφεται γύρω από τη διαχείριση της φτώχειας, δημιουργώντας δομές φιλανθρωπίας και εξάρτησης. Παράλληλα, επισήμανε τη μεγάλη και καίρια ανάγκη για διεύρυνση των συλλογικών μορφών κατοίκησης και των εναλλακτικών μορφών δημόσιας παρέμβασης. Η πρώτη αυτή ημέρα του συνεδρίου, έκλεισε με την ομιλία του κεντρικού ομιλητή, *Jamie Peck (UBC, Vancouver)*, ο οποίος εστίασε στην εξέταση των αναδυόμενων γεωγραφιών των αστικών πολιτικών λιτότητας στις ΗΠΑ, συζητώντας το πρόσφατο κύμα πτώχευσεων δήμων, όπως του Ντιτρόιτ. Ο Peck ανέλυσε την πτώχευση τόσο ως μία κρίση διαχείρισης αυτή καθαυτήν, όσο και ως μία κρίση του συστήματος νεοφιλελεύθερης διακυβέρνησης. Ωστόσο, τόνισε πως αυτή δεν ήταν μόνο μια τοπική κρίση, αλλά χρησιμοποιήθηκε για την ιδεολογική στήριξη της χρηματοπιστωτικής κρίσης σε κρατικό και διεθνές επίπεδο, αλλά και σε αστικό και κοινωνικό.

Η δεύτερη ημέρα του συνεδρίου περιλάμβανε τρεις διπλές παράλληλες παρουσιάσεις, οι οποίες οργανώθηκαν θεματικά ως εξής:

1. Αστικές πολιτικές λιτότητας (θεματική συνεδρίαση 1)

Σε αυτή τη συνεδρίαση, ο *Joe Penny (UCL, London)* εξέτασε την περίπτωση του Λονδίνου και το κατά πόσο οι τοπικές αρχές και κοινότητες ενδυναμώθηκαν ή περιορίστηκαν ως προς τις δυνατότητές τους να δράσουν απέναντι στις κυβερνητικές πολιτικές κατά την περίοδο της κρίσης. Ακολούθησε ο *Felix Wiegand (Goethe University, Frankfurt)* ο οποίος επικεντρώθηκε στη δημοσιονομική κρίση της Γερμανίας και τον τρόπο με τον οποίο αυτή τη διαχειρίστηκε σε επίπεδο εθνικού κράτους, ομοσπονδια-



Εικόνα 1: Η κάρτα του συνεδρίου «Urban Austerity: Impacts of the global financial crisis on cities in Europe».

κού κράτους και δήμων από το 2008-2009. Τέλος, οι *Dieter Rink* και *Annegret Haase (Helmholtz-Zentrum für Umweltforschung, Leipzig)*, μέσα από το παράδειγμα του Leipzig (Γερμανία), εξέτασαν τις απόψεις των πολιτών σχετικά με τις αποφάσεις που παίρνει ο δήμος για να διαχειριστεί την κρίση του χρέους σε τοπικό επίπεδο.

2. Κρίση κατοικίας (θεματικές συνεδριάσεις 2 & 4)

Αυτή η ενότητα εισηγήσεων άνοιξε με την παρουσίαση των *Μαρία Καραγιάννη* και *Ματίνα Καψάλη* (ΑΠΘ, Θεσσαλονίκη), οι οποίες παρουσίασαν την έρευνά τους σχετικά με την ανάδυση μιας νέας κοινωνικο-χωρικής τάξης στην Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη μέσω της νομιμοποίησης της κρίσης κατοικίας και της αορατότητας των νέο-άστεγων. Στη συνέχεια, η *Laura Calbet (CMS, Berlin)*, μέσα από το παράδειγμα του Βερολίνου συζητήσε τις εξελίξεις στον τομέα της κατοικίας από το 2009, ερμηνεύοντάς την ως έναν μηχανισμό εμπορευματοποίησης ο οποίος αυξάνει τις τιμές, ενώ παράλληλα οδηγεί σε μεγαλύτερα ποσοστά αστεγίας για τα φτωχά νοικοκυριά. Η *Stefania Animento (University of Milano Bicocca)* έκανε μία παρουσίαση του εν εξελίξει διδακτο-

ρικού της σχετικά με τις διαδικασίες μετανάστευσης από χώρες της Νότιας Ευρώπης στο Βερολίνο και την δυναμική της αγοράς κατοικίας στο Βερολίνο. Έπειτα, ο *Icaro Obeso Muniz (Universidad de Oviedo)* εμπλούτισε τη συζήτηση αναλύοντας τη γεωγραφική κατανομή των εξώσεων στην Ισπανία με τη χρήση παραδοσιακών εργαλείων, όπως χαρτών, ενώ η *Elo die Vittu (Bauhaus-Universität, Weimar)* επικεντρώθηκε στη διεκδίκηση του δικαιώματος στην πόλη από ακτιβιστικές ομάδες που αγωνίζονται για το τέλος της αστεγίας και της φτώχειας στη Βουδαπέστη. Οι *Silvia Aru* και *Matteo Puttilli (University of Cagliari)* ανέδειξαν το πώς άλλαξε η αντίληψη των κατοίκων του Sant Elia (Ιταλία) για την ιδέα της αστικής δικαιοσύνης/αδικίας κατά τη διάρκεια της κρίσης υπό το πρίσμα των πρόσφατων αλλαγών στις συνθήκες κατοικίας. Οι εισηγήσεις με θέμα την κατοικία ολοκληρώθηκαν με τους *Knut Unger (Ενωση Ενοικιαστών του Witten)* και *Iva Marčetić (Zagreb)*. Ο πρώτος παρουσίασε μία εκτενή ανάλυση της αγοράς ενοικιαζόμενων κατοικιών στη Γερμανία, ενώ η δεύτερη στη φύση της κατοικίας στην Πρώην Γιουγκοσλαβία.



Εικόνα 2: Το ιστορικό κεντρικό κτίριο του Bauhaus-Universität Weimar, που κτίστηκε την περίοδο 1904–1911 και σχεδιάστηκε από τον Henry van de Velde, όπου έλαβε χώρα το συνέδριο.

3. Αστική διακυβέρνηση και σχεδιασμός (θεματική συνεδρίαση 3)

Ο *Αθανάσιος Παπαϊωάννου* (Leuphana University, Luneburg) αναφέρθηκε στις επιπτώσεις της κρίσης στις πόλεις της Ευρώπης και πιο συγκεκριμένα στις νέες προκλήσεις και τον νέο ρόλο της αστικής διακυβέρνησης και σχεδιασμού. Έπειτα, ο *Φίλιππος Κατσίνας* (King's College, London) ανέλυσε τον τρόπο με τον οποίο οι ελληνικές πόλεις προωθούν πολιτικές ανάπτυξης και ανταγωνισμού κατά την περίοδο μιας ενταμένης κρίσης, εστιάζοντας στην περίπτωση της Θεσσαλονίκης. Ο *Robert Ogman* (De Montfort University, Leicester) επικεντρώθηκε στο πώς, μέσω στοχευμένων παρεμβάσεων κοινωνικής πολιτικής, κατασκευάζεται στο Ηνωμένο Βασίλειο ένας λόγος για την κρίση ως

ανάκαμψη, ενώ παράλληλα περιορίζονται οι θεσμικοί «διάδρομοι» για πολιτική δράση. Τέλος, ο *Christian Smigiel* (University of Leipzig) επιδιώκοντας να ερμηνεύσει τη διαλεκτική σχέση μεταξύ ανάπτυξης και κρίσης, εξερεύνησε ποικίλες πρωτοβουλίες και πολιτικές «έξυπνων πόλεων» στον ευρωπαϊκό νότο.

4. Άνιση κοινωνικο-χωρική ανάπτυξη (θεματική συνεδρίαση 5)

Ο *Christian Scholl* (University of Louvain) ανοίγοντας τον κύκλο της συζήτησης, μίλησε για τις πρόσφατες διαμαρτυρίες κατά της λιτότητας σε πόλεις της Ευρώπης και υποστήριξε ότι θα πρέπει να γίνουν κατανοητές ως μία ιστορικά ειδική έκφραση της πολιτικής σχέσης της περιφέρειας με την κεντρική-ηγεμονική Ευρωπαϊκή Ένω-

ση. Στη συνέχεια, ο *Cesare Di Felicianantonio* (Sapienze-Universita di Roma & KU Leuven) αναφέρθηκε στην ανάδυση ενός κύματος καταλήψεων στέγης στις πόλεις της Ισπανίας και της Ιταλίας ως αποτέλεσμα της διαδικασίας υποκειμενοποίησης του «χρεωμένου ανθρώπου» (Lazzarato, 2012, 2013) μέσα στο πλαίσιο των νεοφιλελεύθερων αστικών πολιτικών λιτότητας. Έπειτα, ο *Daniel Mullis* (Goethe University, Frankfurt) εστιάζοντας στην περίπτωση της Αθήνας και στο πρόγραμμα Rethink Athens υποστήριξε πως αυτό πρέπει να γίνει κατανοητό όχι μόνο ως ένα μεγάλο project αστικής ανάπλασης αλλά και ως ένα project που στοχεύει να δημιουργήσει μια εικόνα ανάπτυξης για την πόλη, αποθαρρύνοντας την έκρηξη διαμαρτυριών. Τέλος, η *Julia*

Tulke (ανεξάρτητη ερευνήτρια, Βερολίνο) παρουσίασε τα αποτελέσματα μιας εθνογραφικής έρευνας που πραγματοποιήθηκε στην Αθήνα το 2013, επιδιώκοντας να εξετάσει την αντιστασιακή αστική δημιουργικότητα των εξεγερμένων κομματιών της κοινωνίας, όπως αυτή εκφράζεται στους τοίχους της πόλης.

5. Αστικές υποδομές (θεματική συνεδρίαση 6).

Η ενότητα αυτή ξεκίνησε με την παρουσίαση της *Elena Besussi* (UCL, London), η οποία εξέτασε τις περιπτώσεις του London Borough of Wandsworth και της πόλης Ferrara στην Ιταλία και υποστήριξε πως στο πλαίσιο της κρίσης τα δημόσια αγαθά αποκτούν πλέον μεγαλύτερη ανταλλακτική αξία παρά αξία χρήσης και γίνονται αντιληπτά ως ευκαιρίες επένδυσης στην αγορά ακινήτων. Στη συνέχεια, η *Katja Thiele* (Humboldt-Universität, Berlin) αναφέρθηκε στην πολιτική ακινήτων στο Βερολίνο και εξέτασε την εκτενή θεσμική αναδιάρθρωση και τον ρόλο των κινημάτων που αντιστέκονται σε αυτήν στο πλαίσιο του νέου καθεστώτος λιτότητας. Έπειτα, η *Αναστασία Ρουκούνη* (ΑΠΘ, Θεσσαλονίκη) εξέτασε τις δυνατότητες μιας εναλλακτικής στρατηγικής χρηματοδότησης για τις υποδομές μεταφορών, υποστηρίζοντας πως εάν εφαρμοστεί προσεκτικά μπορεί να στηρίξει τη βιώσιμη ανάπτυξη στην Ελλάδα και να βοηθήσει στην έξοδο από την κρίση. Τέλος, η *Daniela Patti* (Vienna Technical University) ανέ-

λυσε την ανάδυση νέων «από τα κάτω» διαδικασιών στη Ρώμη, οι οποίες επικεντρώνονται σε θέματα όπως η σύνδεση υπηρεσιών και εγκαταστάσεων των επίσημων αρχών και των τοπικών αυτοοργανωμένων επιχειρημάτων, τη διαχείριση του στοκ των ακινήτων, ή το ζήτημα της διαφάνειας και συμμετοχής στην πρόσβαση σε χώρους της πόλης.

Η δεύτερη και τελευταία ημέρα του συνεδρίου έκλεισε με δύο κύριους ομιλητές. Αρχικά, ο *Κωστής Χατζημichael* (Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα) μίλησε για τις πολλαπλές κλίμακες στις οποίες αναπτύσσονται οι μορφές αντίστασης στις νεοφιλελεύθερες αστικές πολιτικές λιτότητας τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα, εστιάζοντας στη δυναμική παρουσία μεγάλου τμήματος της κοινωνίας στις κινητοποιήσεις, στο γεγονός ότι βασικός τομέας δράσης είναι η καθημερινή ζωή και, τέλος, στα ισχυρά δίκτυα που έχουν δημιουργηθεί μεταξύ των νέων μορφών συνεργασίας και αλληλεγγύης. Το συνέδριο έκλεισε με την παρουσίαση της *Margit Mayer* (CMS, TU Berlin), η οποία, επιδιώκοντας να αμφισβητήσει τις μονοσήμαντες κατανοήσεις των πόλεων ως χώρους ιδιωτικών συμφερόντων, εξευγενισμού και γενικότερα νεοφιλελεύθερου καπιταλισμού, εστίασε στον ρόλο των κοινωνικών κινημάτων τα τελευταία χρόνια στην επανομηματοδότηση του αστικού χώρου.

Συμπερασματικά, το συνέδριο “*Urban Austerity: Impacts of the Global Financial Crisis on Cities in*

Europe” ήταν μια ευκαιρία για την κατανόηση των πολλαπλών επιπτώσεων και αλλαγών που συνέβησαν στις ευρωπαϊκές πόλεις κατά την περίοδο της κρίσης. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον είχαν οι παρουσιάσεις από ερευνητές και ακαδημαϊκούς των πληττόμενων από την κρίση χωρών του ευρωπαϊκού Νότου. Ωστόσο, ξεχωριστής προσοχής χρήζει και η παρουσία πολλών ερευνητών που ζουν και εργάζονται σε πανεπιστήμια της Κεντρικής και Βόρειας Ευρώπης και οι οποίοι ασχολούνται με ζητήματα που αφορούν κυρίως τις χώρες του ευρωπαϊκού Νότου. Αυτό μαρτυρά την παραγωγή εκείνης της ακαδημαϊκής γνώσης που επιδιώκει να διαπεράσει τις διχοτομίες Βορράς-Νότος και να αναπτύξει μια νέα ανάγνωση των αστικών μετασχηματισμών. Εξάλλου, η περίοδος της κρίσης μπορεί να λειτουργήσει ως μία ευκαιρία πειραματισμού, τόσο στο επίπεδο εφαρμογής πολιτικών, όσο και παραγωγής ακαδημαϊκής έρευνας. Τέλος, αυτό που αξίζει να σημειωθεί είναι πως αυτό το συνέδριο έδωσε βήμα σε νέους επιστήμονες και επιστημόνισσες οι οποίοι/ες παρουσίασαν τη δουλειά τους και είχαν επικοινωνητικές συζητήσεις με έμπειρους ακαδημαϊκούς και επαγγελματίες ή ακτιβιστές. Με αυτό τον τρόπο δημιουργήθηκε ένα εξαιρετικά ενδιαφέρον πλέγμα ανταλλαγής απόψεων, το οποίο σίγουρα συνέβαλε στην εν εξελίξει έρευνα πολλών μελετητών του αστικού χώρου και της αστικής ανάπτυξης.